

РІШЕННЯ
разової спеціалізованої вченої ради
про присудження ступеня доктора філософії

Здобувачка ступеня доктора філософії Градун Світлана Анатоліївна, 1986 року народження, громадянка України, освіта вища: у 2008 році закінчила Приватний вищий навчальний заклад «Макіївський економіко-гуманітарний інститут» за спеціальністю «Психологія» та здобула освітньо-кваліфікаційний рівень «спеціаліст», ад'юнкт 4 курсу Донецького державного університету внутрішніх справ, Міністерство внутрішніх справ України, м. Кропивницький, виконала акредитовану освітньо-наукову програму «Право».

Разова спеціалізована вчена рада, утворена наказом Донецького державного університету внутрішніх справ, Міністерства внутрішніх справ України, Кропивницький, від 26 березня 2025 року № 173, у складі:

Голови разової

спеціалізованої вченої ради:

Марина ГОРОДЕЦЬКА, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінального процесу та криміналістики факультету № 1, Донецький державний університет внутрішніх справ.

Рецензентів:

Ольга КОВАЛЬОВА, доктор юридичних наук, доцент, декан факультету № 1, Донецький державний університет внутрішніх справ;

Олександр ГРУЗДЬ, кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики факультету № 1, Донецький державний університет внутрішніх справ.

Офіційних опонентів:

Ганна ВЛАСОВА, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри публічного права факультету права та міжнародних відносин, Київський столичний університет імені Бориса Грінченка;

Володимир БОНДАР, кандидат юридичних наук, професор, начальник кафедри кримінального процесу та криміналістики, Національна академія Служби безпеки України,

на засіданні 30 травня 2025 року прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» Світлані ГРАДУН на підставі публічного захисту дисертації «Правові і наукові основи використання поліграфа в кримінальному провадженні» за спеціальністю 081 «Право».

Дисертацію виконано в Донецькому державному університеті внутрішніх справ, Міністерства внутрішніх справ України, Кропивницький.

Науковий керівник – Олена ВОЛОБУЄВА, кандидат юридичних наук, професор, Донецький державний університет внутрішніх справ, проректор.

Дисертацію подано у вигляді спеціально підготовленого рукопису, в якому дотримано вимоги пункту 6 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами).

Зокрема, визначено правові та наукові підстави використання поліграфа в кримінальному провадженні в сучасних умовах.

Так, уперше:

- з урахуванням існуючої практики використання поліграфа в суспільній діяльності визначено дві форми його застосування – непроцесуальну і процесуальну, де процесуальна форма реалізується лише у вигляді судової експертизи (психологічної чи психолого-психіатричної);

- визначені фактори, за наявності яких стає можливим прийняття рішення щодо обґрунтованості і доцільності проведення психологічної експертизи із застосуванням поліграфа.

Удосконалено:

- положення щодо визначення типових завдань, для вирішення яких можливе застосування поліграфа в кримінальному провадженні;

- обґрунтування положення щодо необхідності прийняття Закону України «Про застосування поліграфа та захист прав осіб, які проходять дослідження» та його змісту;

- положення і рекомендації, що стосуються використання в Україні міжнародного досвіду застосування поліграфа.

Дістали подальшого розвитку:

- положення, що стосуються оцінки генезису ідеї виявлення прихованих обставин в кримінальному провадженні та її наукових засад;

- положення щодо типового устрою і принципу роботи сучасного поліграфа, який виступає тільки реєстратором об'єктивних параметрів тестованої особи, а їх суб'єктивну інтерпретацію здійснює відповідний фахівець;

- положення, що стосуються наукових підходів до визначення можливостей використання поліграфа в кримінальному провадженні.

Дисертація виконана державною мовою та відповідає вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерством освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40, Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами).

Здобувач має 7 наукових публікацій за темою дисертації, з них 4 статті у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України:

1. Градун С. А. Дискусійні питання використання поліграфа в кримінальному провадженні. *Правовий часопис Донбасу*. 2023. № 2(83). С. 39–44.

2. Градун С. А. Доказове значення висновку психологічної експертизи із застосуванням поліграфа. *Часопис Київського університету права*. 2023. № 3(2023). С. 43–46.

3. Градун С. А. Використання поліграфа у діяльності Національної поліції України. *Правовий часопис Донбасу*. 2024. № 1 (86). С. 72–77.

4. Градун С. А. Правова регламентація використання поліграфа в секторі безпеки і оборони України. *Центральноукраїнський вісник права та публічного управління*. 2024. № 3(2024). С. 67–80.

У дискусії взяли участь голова та члени разової спеціалізованої вченої ради:

1. Марина ГОРОДЕЦЬКА, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінального процесу та криміналістики факультету № 1, Донецький державний університет внутрішніх справ, голова ради – виступ позитивний, без зауважень.

2. Ольга КОВАЛЬОВА, доктор юридичних наук, доцент, декан факультету № 1, Донецький державний університет внутрішніх справ, рецензент – дала позитивну рецензію із зауваженнями:

1). У підрозділі 2.3 дисертаційного дослідження авторка зосереджується на окресленні категорій працівників, до яких може застосовуватись дослідження з використанням поліграфа, а також на аналізі факторів, що впливають на його проведення. Водночас слід зазначити, що в роботі практично не висвітлено питання застосування поліграфа в особливих умовах, зокрема в контексті правоохоронної діяльності на деокупованих територіях, де потреба у швидкому та достовірному з'ясуванні обставин потенційних правопорушень, співпраці з ворогом або колабораціонізму є особливо актуальною.

2). Авторка аналізує відмінності між психологічною експертизою з використанням поліграфа та психофізіологічним інтерв'ю, виокремлюючи серед основних критеріїв розмежування: правові підстави для призначення та проведення цих процедур, наявність або відсутність попередження особи про кримінальну відповідальність за надання неправдивих показань, а також можливість використання результатів дослідження як доказів у кримінальному процесі. Однак слід зазначити, що важливою відмінністю є те, що психологічна експертиза є процесуальною формою застосування поліграфа, і її має право проводити лише експерт, який відповідає певним вимогам, що неодноразово підкреслюються в дисертації. Ця характеристика, на жаль, не була включена до переліку відмінностей між зазначеними процедурами, хоча вона є надзвичайно важливою для правильного розуміння суті цих інструментів у правовому контексті.

3. Олександр ГРУЗДЬ, кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики факультету № 1, Донецький державний університет внутрішніх справ, рецензент – дав позитивну рецензію із зауваженнями:

1). Недостатня увага приділена аналізу процесуальних гарантій захисту прав особи, яка проходить дослідження з використанням поліграфа. Хоча автор і зазначає, що така процедура має бути добровільною, проте не розкриває механізми забезпечення цієї добровільності та можливості відмови від продовження дослідження на будь-якому його етапі.

2). У роботі варто було б більш детально розглянути питання допустимості доказів, отриманих за допомогою поліграфа, з точки зору практики Європейського суду з прав людини.

3). Автор пропонує прийняти спеціальний закон про застосування поліграфа, проте не наводить конкретного проекту його структури та змісту, обмежуючись лише загальними положеннями, які слід врегулювати. Недостатньо обґрунтована позиція щодо кваліфікаційних вимог до експертів-поліграфологів, їх професійної підготовки та атестації.

4. Ганна ВЛАСОВА, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри публічного права факультету права та міжнародних відносин, Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, опонент – дала позитивний відгук із зауваженнями:

1). На стор. 14 авторкою вказано, що нормативно-правову основу проведеного дослідження складають Конституція України, рішення Європейського суду з прав людини, кримінальне процесуальне законодавство України та інших держав, Постанови Пленуму Верховного Суду України, відомчі нормативні акти. Під час ознайомлення зі змістом дослідження, посилань на рішення Європейського суду з прав людини не виявлено.

2). На стор. 35 авторка вказує, що чинний КПК України не містить прямих вказівок щодо застосування поліграфа в кримінальному провадженні, водночас у зазначеному нормативному акті відсутні й заборони щодо отримання показань учасників кримінального провадження або ж очевидців із застосуванням поліграфа. Вбачається, що саме відсутність у чинному КПК України прямих вказівок щодо застосування такого специфічного технічного засобу, як поліграф і є причиною неоднозначної судової практики. У ході кримінального провадження діяльність представників держави (сторони обвинувачення) регулюється за спеціально-дозвільним типом правового регулювання. Відповідно, правоохоронні органи мають право діяти у ході розслідування виключно у тій формі, і у той спосіб, які прямо передбачені кримінальним процесуальним законом. Врахування відсутніх заборони щодо отримання показань учасників кримінального провадження або ж очевидців із застосуванням поліграфа, у контексті діяльності правоохоронних органів, як аргумент за прийнятність використання поліграфа є недоцільним.

3). У підрозділі 3.1. дисертаційного дослідження «Правові основи використання поліграфа в кримінальному провадженні» авторкою здійснюється аналіз нормативно-правових актів (відомчих наказів та інструкцій), які регламентують застосування поліграфа у внутрішній діяльності установ та організацій, яка має опосередковане відношення до кримінального провадження (поліграфні опитування для відбору кандидатів на службу в МВС, Національну поліцію України, використання поліграфів у діяльності Міністерства доходів і

зборів України та його територіальних органів, поліграфні опитування під час вступу на службу та проходження служби в Державному бюро розслідувань, опитування персоналу з використанням поліграфа у Міністерстві оборони України та Збройних Силах України, проведення психофізіологічного дослідження із застосуванням поліграфа в органах прокуратури України, проведення професійно-психологічного відбору кандидатів для проходження військової служби за контрактом у Національній гвардії України тощо). Даний матеріал є цінним для дисертаційного дослідження, однак, видається, що даний напрям має бути розкритий у інших підрозділах даної наукової роботи (напр. підрозділ 2.3. «Сучасні напрями використання поліграфа в Україні»).

4). Не дивлячись на те, що дисертантка має наукову публікацію, яка присвячена дослідженню доказового значення висновку експертизи із застосуванням поліграфа (Градун С. А. Доказове значення висновку психологічної експертизи із застосуванням поліграфа. Часопис Київського університету права. 2023. № 3(2023). С. 43–46), дане питання на сторінках дисертаційного дослідження розкрито не в повному об'ємі. Наукове дослідження С.А. Градун тільки виграло б у разі приділення більшої уваги дисертантки даному питанню.

5. Володимир БОНДАР, кандидат юридичних наук, професор, начальник кафедри кримінального процесу та криміналістики, Національна академія Служби безпеки України, опонент – дав позитивний відгук із зауваженнями:

1. На стор. 29 дисертантка відзначає, що використання такого технічного засобу, як поліграф для отримання інформації, що має значення в кримінальному провадженні, логічно віднести саме до розділу криміналістики – криміналістична техніка. У доктрині криміналістики виокремлюються принципи застосування науково-технічних засобів: законність, науковість, моральність, ефективність тощо. Чи можна говорити про ефективність та достовірність застосування приладу поліграфу у ході кримінального провадження, якщо існують ряд «обмежень» щодо його застосування, такі як: згода досліджуваної особи, «сумнівний доказ» у ході судового розгляду, відсутність специфічних фізіологічних реакцій, які можуть бути індикаторами неправди (поліграф ідентифікує лише стан тривожності людини), недоцільність застосування до окремої категорії осіб (стор. 43) тощо.

2. З огляду на положення ч. 10 ст. 101 КПК України та залежності якості висновку експерта від таких факторів, як: якість підготовки, технічні особливостей апаратури, вибір методики дослідження тощо, хотілося б почути, під час прилюдного захисту, бачення дисертантки щодо доказового значення висновку психологічної експертизи під час прийняття остаточного рішення у справі судом.

3. На стор. 42-43 дисертаційного дослідження дисертантка пише, що використання поліграфа правоохоронними органами має два взаємопов'язаних напрями. Перший з них – це оперативно-розшукова діяльність уповноважених підрозділів, стосовно вирішення завдань якої розглядається можливість використання поліграфа під час опитування певних осіб. Другий – це кримінальна процесуальна діяльність (кримінальне провадження). Далі

здобувачка підсумовує, що використання поліграфа при проведенні опитувань у процесі оперативно-розшукової діяльності видається неприйнятним з усіх позицій, з чим складно не погодитись. Дисертантка вважає прийнятним можливість використання поліграфа у формі судової психологічної експерти під час кримінального провадження. З огляду на те, що застосування поліграфа в кримінальному провадженні надає можливість отримати вагому інформацію, визначити ймовірну причетність особи до кримінального правопорушення, дати оцінку достовірності інформації, висувати слідчі версії та здійснювати цілеспрямовану перевірку висунутих версій (стор 31), хотілося б почути відповідь авторки на таке питання: Чи не вважаєте Ви, що використання поліграфу під час кримінального провадження у формі судової психологічної експертизи є надто обтяжливим для сторони обвинувачення, що вимагає значних витрат часу та інших процесуальних ресурсів?

Результати відкритого голосування: «за» п'ять членів ради,
«проти» немає.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада присуджує Світлані ГРАДУН ступінь доктора філософії з галузі знань 08 «Право», за спеціальністю 081 «Право».

Відеозапис трансляції захисту дисертації додається.

Голова разової
спеціалізованої вченої ради

Марина ГОРОДЕЦЬКА